

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТУ
Кафедра фізичної географії та раціонального природокористування**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЛАНДШАФТОЗНАВСТВО

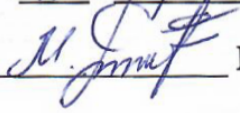
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	Е Природничі науки, математика та статистика
Спеціальність	Е4 Науки про Землю
Освітня програма	«Географія»
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Робоча програма навчальної дисципліни «Ландшафтознавство» для здобувачів вищої освіти галузі знань **Е Природничі науки, математика та статистика** спеціальності **Е4 Науки про Землю**, освітньої програми «**Географія**».

Розробники: Карабінюк Микола Миколайович – к. геогр. н., доцент, доцент кафедри фізичної географії та раціонального природокористування

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри фізичної географії та раціонального природокористування

протокол № 13 від « 2 » червня 2025 р.

Завідувач кафедри Мар'яна САЛЮК

Схвалено методичною комісією географічного факультету

протокол № 11 від « 27 » червня 2025 р.

Голова методичної комісії Людвиг ПОТІШ.

© Карабінюк М. М., 2025 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2025 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4,0	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	3-й	3-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,5 самостійної роботи студента – 3,5	V	V
	Лекції:	
	32 год.	12 год.
	Практичні (семінарські):	
	–	–
Вид підсумкового контролю: екзамен	Лабораторні:	
	28 год.	6 год.
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	60 год.	102 год.

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою навчальної дисципліни «Ландшафтознавство» є вивчення теоретико-методологічних основ ландшафтознавства як науки про взаємозв'язки природних компонентів та цілісні природні ємності – природні територіальні комплекси (геокомплекси), підходи до класифікації ландшафтів, як основних морфологічних одиниць цілісної географічної оболонки Землі, особливостей генезису, віку, просторово-часової диференціації ландшафтних комплексів тощо. Особливу увагу приділено вивченню питань антропоізації природного середовища, закономірностей поширення сучасних негативних фізико-географічних процесів та загальної екологічної ситуації територій у залежності від ландшафтної організації та властивостей ландшафтних комплексів тощо. Основною метою дисципліни є формування у студентів розуміння цілісності та багатогранності взаємозв'язків у природі, усвідомлення впливу людини на процеси, які у ній відбуваються.

Вивчення навчальної дисципліни також має високе практичне значення і сприяє формуванню у студентів цінних умінь виконувати польові дослідження, картографувати та аналізувати структуру ландшафтних комплексів, що є важливою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі наук про Землю.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК):

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності предметної області наук про Землю або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та антропогенних об'єктів та процесів із використанням комплексу міждисциплінарних даних та за умовами недостатності інформації.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 8. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 9. Здатність працювати в команді.

ЗК 10. Навички забезпечення безпеки життєдіяльності.

ЗК 11. Прагнення до збереження природного навколишнього середовища.

ЗК 12. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 13. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

Фахові (спеціальні) компетентності (ФК):

ФК 1. Знання та розуміння теоретичних основ наук про Землю як комплексну природну систему.

ФК 2. Здатність застосовувати базові знання фізики, хімії, біології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні Землі та її геосфер.

ФК 3. Здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних засобів у польових і лабораторних умовах.

ФК 4. Здатність застосовувати кількісні методи при дослідженні геосфер.

ФК 5. Здатність до всебічного аналізу складу і будови геосфер.

ФК 6. Здатність інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання.

ФК 7. Здатність проводити моніторинг природних процесів.

ФК 8. Здатність самостійно досліджувати природні матеріали (у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і звітувати про результати.

ФК 9. Здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності.

ФК 10. Здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у геосферах, їх властивості та притаманні їм процеси.

ФК 11. Здатність визначати способи використання географічного середовища та форми його охорони, а також пов'язані з ними переваги, обмеження та дилеми.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Ландшафтознавство» є опанування низки навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП) впродовж попередніх семестрів навчання у ВНЗ, зокрема:

- ОК 11 Геоінформаційні технології та просторові дані
- ОК 14 Біогеографія та охорона навколишнього середовища
- ОК 15 Картографія з основами топографії
- ОК 16 Загальне землезнавство
- ОК 17 Геологія загальна та історична
- ОК 19 Загальна гідрологія
- ОК 20 Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів
- ОК 21 Геоморфологія та палеогеографія плейстоцену
- ОК 22 Основи гідроекології
- ОК 24 Географічні інформаційні системи
- ОК 29 Фізична географія материків і океанів

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Географія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
<i>Збирати, обробляти та аналізувати</i> інформацію в області наук про Землю.	РН 1
<i>Використовувати</i> усно і письмово професійну українську мову.	РН 2
<i>Використовувати</i> інформаційні технології, картографічні та геоінформаційні моделі в області наук про Землю.	РН 4
<i>Вміти</i> проводити польові та лабораторні дослідження.	РН 5
<i>Визначати</i> основні характеристики, процеси, історію і склад Землі як планетарної системи та її геосфер.	РН 6
<i>Застосовувати</i> моделі, методи і дані фізики, хімії, біології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні природних процесів формування і розвитку геосфер.	РН 7
<i>Обґрунтовувати</i> вибір та використовувати польові та лабораторні методи для аналізу природних та антропогенних систем і об'єктів.	РН 8
<i>Вміти</i> виконувати дослідження геосфер за допомогою кількісних методів аналізу.	РН 9
<i>Аналізувати</i> склад і будову геосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.	РН 10
<i>Впорядковувати</i> і <i>узагальнювати</i> матеріали польових та лабораторних досліджень.	РН 11
<i>Знати</i> і <i>застосовувати</i> теорії, парадигми, концепції та принципи в науках про Землю відповідно до спеціалізації.	РН 12
<i>Брати участь</i> у розробці проектів і практичних рекомендацій в галузі наук про Землю.	РН 14
<i>Уміти обирати</i> оптимальні методи та інструментальні засоби для проведення досліджень, збору та обробки даних.	РН 15
<i>Застосування</i> набутих знань, умінь і практичних навичок для з'ясування стану раціонального використання природних ресурсів території та її соціально-економічного розвитку із використанням місцевих ресурсів.	РН 16
<i>Аналізувати</i> зміни компонент навколишнього середовища, спричиненні різними видами господарської діяльності, <i>набути</i> навички пошуку шляхів зменшення негативного впливу на довкілля.	РН 17

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Ландшафтознавство»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Здобувач освіти повинен знати історію становлення й розвитку ландшафтознавства, його місце у системі наук про Землю; ⇒ Розуміти об'єкт, предмет і завдання ландшафтознавства, основні наукові школи й напрями розвитку; ⇒ Володіти поняттєво-термінологічним апаратом і базовими теоретичними концепціями ландшафтознавства; ⇒ Інтерпретувати сучасні наукові підходи (генетичний, екологічний, системний, структурний) до аналізу ландшафтів; ⇒ Усвідомлювати значення ландшафтознавства для вивчення геосфер та інтеграції природничих знань; ⇒ Розуміти закономірності функціонування географічної оболонки, взаємозв'язки її геосфер і роль природних та антропогенних чинників у формуванні природних територіальних комплексів. 	<p style="text-align: center;">РН 1 РН 7 РН 12</p>
<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Пояснювати закономірності формування, будови та розвитку геосфер і природних територіальних комплексів; ⇒ Знати прояви зональності, аональності, ярусності та морфоструктурної диференціації ландшафтної сфери; ⇒ Розуміти принципи динаміки, стійкості та функціонування ландшафтів різних типів; ⇒ Аналізувати вплив природних і антропогенних чинників на розвиток ландшафтних процесів; ⇒ Оцінювати зміни компонентів довкілля, спричинені господарською діяльністю. 	<p style="text-align: center;">РН 6 РН 10 РН 17</p>
<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Застосовувати польові, лабораторні, картографічні та геоінформаційні методи дослідження ландшафтів; ⇒ Виконувати ландшафтне знімання території, проводити камеральну обробку та інтерпретацію результатів; ⇒ Створювати ландшафтні та ландшафтно-екологічні карти з використанням ГІС-технологій, здійснювати просторовий аналіз природних процесів і антропогенних впливів; ⇒ Працювати з картографічними матеріалами, топографічними планами та цифровими моделями рельєфу; ⇒ Використовувати інформаційні технології для моделювання, візуалізації та оцінки стану ландшафтних систем; ⇒ Обґрунтовувати вибір методів і приладів для проведення польових і лабораторних робіт; ⇒ Брати участь у підготовці прикладних рекомендацій у галузі наук про Землю. 	<p style="text-align: center;">РН 4 РН 5 РН 8 РН 9 РН 11 РН 14 РН 15</p>
<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Використовувати усно й письмово професійну українську мову для опису та представлення результатів досліджень; ⇒ Формувати екологічну свідомість і відповідальне ставлення до природи; ⇒ Виховувати бережне ставлення до довкілля; ⇒ Застосовувати набуті знання для аналізу стану використання природних ресурсів і розробки шляхів їх раціонального використання. 	<p style="text-align: center;">РН 2 РН 16</p>

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з дисципліни є: виконання індивідуальних навчально-дослідницьких завдань лабораторних робіт та самостійної

роботи, поточне усне опитування, дискусії при здачі лабораторних робіт, модульні контрольні роботи; усний підсумковий іспит.

Самостійна робота включає: опрацювання теоретичних положень навчальної дисципліни за результатами прослуханого лекційного матеріалу; ознайомлення з картографічним матеріалом до лабораторних робіт; вивчення окремих питань передбачених для самостійного опрацювання; поглиблене вивчення наукової літератури на задану тему та пошук додаткової інформації; та ін.

Методи навчання: словесні (лекція, пояснення, розповідь, інструктаж), наочні (демонстрація та ілюстрування навчального матеріалу за допомогою карт, схем, слайдів, фотографій та інших візуальних матеріалів), практичні (виконання лабораторних робіт, елементи польових досліджень, камеральна обробка результатів).

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виконання лабораторної роботи, усне опитування на лабораторних заняттях.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота з елементом тестування з тем змістового модуля.

Форма підсумкового семестрового контролю: екзамен в усній формі.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	50	100
12	12	12	14		

T1, T2 ... – теми лабораторних робіт

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T5	T6	T7	T8	50	100
14	12	12	12		

T1, T2 ... – теми лабораторних робіт

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Макс. кількість балів (сумарна)	Кількість	Макс. кількість балів (сумарна)
Лабораторні заняття	4	50	4	50
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульний контроль є необхідним елементом модульно-рейтингової технології навчального процесу, який головно проводиться з метою оцінки результатів навчання студентів на визначених його етапах. Модульна контрольна робота з навчальної дисципліни «Ландшафтознавство» проводиться двічі на семестр, згідно з розкладом модульних контролів визначених навчальною частиною за робочими навчальними планами в межах годин, які відведені на лабораторні заняття. До виконання модульної роботи допускаються студенти, які виконали та захистили усі лабораторні роботи, що передбачені програмою дисципліни. До початку модульної контрольної роботи студенти повинні отримати поточні підсумкові бали за виконання лабораторних робіт.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає виконання студентом завдань трьох

рівнів складності: перший – 5 тестів (2 бали за кожну правильну відповідь (разом 10 балів)); другий – 2 терміни (5 балів за повне визначення кожного терміну (разом 10 балів)); третій – 2 теоретичні запитання (15 балів за вичерпну відповідь кожного запитання (разом 30 балів)). Максимальна кількість балів одержаних під час модульної контрольної роботи становить 50 балів.

Перескладання підсумкового модульного контролю студентами, які отримали рейтинговий бал за модульний цикл, що відповідає незадовільній оцінці, проводиться не пізніше двох тижнів після атестаційного. Позитивні оцінки з модульного циклу не підвищуються.

Після завершення другого модульного контролю викладач оголошує загальну кількість балів накопичених студентом за семестр навчання. Якщо студент набрав 60 і більше балів, то екзамен може бути виставлений за результатами модульних контролів на момент оголошення результатів. У разі, якщо студент бажає поліпшити свою оцінку, він складає екзамен за всією програмою навчальної дисципліни. При цьому, у підсумкову оцінку не враховуються (не додаються) бали накопичені студентом впродовж навчального семестру.

Критерії оцінювання модульного циклу

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка національна та ECTS	Критерії оцінювання
90 – 100	Відмінно (A)	Студент дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу та нормативних документів. При виконанні практичного завдання студент застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.
82-89	Добре (B)	Студент повністю розкрив теоретичні питання на основі програмного та додаткового матеріалу. При виконанні практичних завдань студент застосовує узагальнені знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.
74-81	Добре (C)	Студент повністю розкрив теоретичні питання, а програмний матеріал викладено у відповідності до вимог. Практичні завдання виконані в цілому правильно, але мають місце окремі неточності.
64-73	Задовільно (D)	Студент розкрив теоретичні питання, але при викладенні програмного матеріалу допущені окремі помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається помилок, за рахунок недостатнього розуміння матеріалу.
60-63	Задовільно (E)	Студент неповністю розкрив теоретичні питання, відповідь містить суттєві помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається значних помилок, а виконання завдань викликає значні труднощі у студента.
35-59	Незадовільно (FX)	Студенту не розкрив теоретичні питання і не може виконати практичні завдання. Як правило, такий студент виявляє здатність до викладення думки лише на елементарному рівні.
0-34	Незадовільно (F)	Студенту не виконав навчальну програму або якийсь елемент її складової, має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання і виконати практичні завдання. Такий здобувач не може викласти свою думку навіть на елементарному рівні.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Семестровий контроль з дисципліни «Ландшафтознавство» проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового екзамену в усній формі за змістом та структурою екзаменаційних білетів (попередньо затверджених на засіданні кафедри), які цілісно охоплюють навчальний матеріал, визначений робочою навчальною програмою дисципліни. Термін проведення семестрового контролю визначений графіком навчального процесу. Впродовж семестру студенти мають можливість набрати від 0 до 100 балів, що переводиться у національну шкалу оцінювання і, відповідно, у шкалу ECTS.

Якщо студент набрав 60 і більше балів, то екзамен може бути виставлений за результатами модульних контролів на момент оголошення їх результатів. Під час підсумкового семестрового

контролю студент, який набрав більше 60 балів, має право підвищити свою оцінку складаючи іспит і, незважаючи на успішність спроби, його оцінка не може бути нижчою від суми балів накопичених впродовж навчального семестру. Підсумкова оцінка з дисципліни визначається викладачем головно на основі оцінювання відповідей на питання екзаменаційних білетів з урахуванням балів, отриманих за відповіді на додаткові питання.

Критерії оцінювання зазначаються у робочій програмі навчальної дисципліни й доводяться до відома студентів на першому занятті.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Теоретико-методичні основи ландшафтознавства. Закономірності формування та диференціації ландшафтів

Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання ландшафтознавства. Місце у системі у системі географічних наук.

Географічна оболонка як об'єкт вивчення фізичної географії. Поняття про природний територіальний комплекс та його властивості. Територіальна диференціація географічної оболонки. Ієрархія ПТК. Об'єкт, предмет і завдання ландшафтознавства. Структура та місце ландшафтознавства у системі географічних наук. Зв'язок ландшафтознавства з іншими науками. Значення ландшафтознавства для сучасної науки і практики.

Тема 2. Історія розвитку ландшафтознавчої науки та її сучасні риси.

Витоки та передісторія вчення про ландшафт (IV ст. до н.е. – перша пол. XVIII ст.). Перші роки на шляху до фізико-географічного синтезу (друга пол. XVIII. – кінець XIX ст.). Початок ландшафтознавства (кінець XIX – 20-ті рр. XX ст.). Ландшафтознавство в 20–30-ті рр. XX ст. Становлення науки про географічні ландшафти (40–60-ті рр. XX ст.). Сучасний етап розвитку ландшафтознавства. Розвиток ландшафтознавчих ідей в Україні.

Тема 3. Регіональна диференціація географічної оболонки

Поняття і фактори процесів інтеграції та диференціації. Основні рівні диференціації географічної оболонки. Широтна зональність, її причини та наслідки. Азональність (поняття про азональність, секторність, бар'єрність, висотна поясність, ландшафтна ярусність, структурно-петрографічні чинники і морфоструктурна диференціація). Співвідношення зональних і азональних закономірностей регіональної диференціації.

Тема 4. Поняття про географічний ландшафт

Загальне, типологічне і регіональне (або індивідуальне) трактування ландшафту та його історична трансформація (за С. Калесником, М. Солнцевим, А. Ісаченком, К. Геренчука та ін.). Підходи до сучасного виділення ландшафтних одиниць (генетичний, антропогенний та ін.). Ландшафт як основна одиниця в ієрархічній системі ПТК. Поняття про структуру ландшафту.

Тема 5. Межі ландшафтів та їх особливості

Поняття про дискретність і континуальність природи земної поверхні. Проблема меж ландшафтів (за К.І. Геренчуком, А.Г. Ісаченком, М.А. Солнцевим та ін.). Особливості вертикальних меж ландшафтів. Межі морфологічних одиниць ландшафту та способи їхнього виявлення.

Тема 6. Природні компоненти та чинники формування природних територіальних комплексів

Поняття про природні компоненти і чинники. Основні і похідні компоненти. Універсальні і спорадичні компоненти. “Старші” і “молодші” компоненти. Чинники ландшафтоутворення, їхня класифікація. Закон нерівнозначності взаємодіючих компонентів-чинників. Особливості взаємодії геолого-геоморфологічних, гідрометеорологічних та біотичних чинників формування ПТК.

Тема 7. Локальний рівень диференціації географічної оболонки. Морфологія ландшафтів.

Фактори внутрішньої (локальної) диференціації ландшафтів. Поняття про морфологічну структуру ландшафту. Ієрархія локальних природних територіальних комплексів та їхній історичний розвиток. Ландшафтні карти як метод відображення ландшафтно-структурної території.

Тема 8. Рівнинні ландшафти та їх морфологія

Фація як елементарний природно-територіальний комплекс. Урочище, його різновиди і діагностичні ознаки. Ланка як динамічний праобраз майбутнього урочища. Ландшафтна місцевість і критерії її відособлення. Класифікація (типологія) морфологічних одиниць ландшафту. Особливості ландшафтно-диференціації рівнинних територій.

Тема 9. Гірські ландшафти та їх морфологія

Чинники ландшафтно-диференціації гірських країн. Висотна поясність. Ландшафтна ярусність. Гірський ландшафт і чинники його відособлення. Морфологічні одиниці гірського ландшафту та їхні діагностичні ознаки: фація, ланка, урочище, стрія, висотна місцевість, сектор.

Модуль 2. Функціонування, розвиток і антропогенна трансформація ландшафтів

Тема 10. Особливості функціонування ландшафтів

Поняття функціонування природного територіального комплексу і його ланки. Вологообмін у ландшафтах. Біогенний обмін речовин. Абіотична міграція речовин. Енергетика ландшафтів. Цикли функціонування ландшафтів.

Тема 11. Динаміка та стійкість ландшафтів

Основні типи змін у ландшафтних комплексах. Поняття динаміки та стану ПТК. Зовнішні чинники динаміки – внутрівікові та вікові ритми і їхні наслідки. Сукцесійні зміни станів ПТК. Стійкість ПТК. Роль компонентів у підтриманні стійкості ПТК. Поняття про міру стійкості ПТК.

Тема 12. Генезис, вік та розвиток ландшафтів

Чинники формування і розвитку природних комплексів. Фактори розвитку ландшафту. Підходи до встановлення віку ландшафту та окремих його морфологічних одиниць. Еволюція ландшафтних комплексів.

Тема 13. Ландшафтне різноманіття

Поняття ландшафтного різноманіття. Метризація та оцінка ландшафтного різноманіття. Картографування ландшафтного різноманіття території. Моніторинг ландшафтного різноманіття. Ландшафтне різноманіття гірських та рівнинних територій. Проблеми збереження ландшафтного різноманіття.

Тема 14. Фізико-географічні процеси та явища у ландшафтних комплексах

Різновиди та класифікація сучасних фізико-географічних процесів. Фактори формування та розвитку геолого-геоморфологічних, гідро-кліматичних та біотичних процесів. Ландшафтні передумови розвитку та диференціації негативних фізико-географічних процесів. Катастрофічні природні процеси і явища.

Тема 15. Ландшафтне районування

Поняття та принципи ландшафтного (фізико-географічного) районування. Одиниці ландшафтного районування. Методичні основи ландшафтного районування. Особливості ландшафтного районування рівнинних та гірських територій. Еколого-ландшафтне

районування як різновид ландшафтного районування. Прикладне значення ландшафтного районування.

Тема 16. Антропогенне навантаження та модифікація ландшафтних комплексів

Сутність та різновиди антропогенного навантаження. Підходи та особливості вивчення антропогенного навантаження. Поняття модифікації (перетворення) ПТК. Методи визначення ступені модифікації ПТК. Антропогенна трансформація ландшафтів. Формування «антропогенних» ландшафтів. Ландшафтний моніторинг довкілля.

Тема 17. Методологія дослідження ландшафтних комплексів

Методологія ландшафтознавчих досліджень. Підготовчий етап дослідження. Польове ландшафтне знімання території та картографування ПТК. Особливості камеральної обробки інформації. Методичні основи використання ГІС-технологій для вивчення властивостей та ідентифікації ландшафтних комплексів. Сучасні джерела інформації для ландшафтознавчих досліджень.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
5-й семестр						
Модуль 1						
Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання ландшафтознавства. Місце у системі у системі географічних наук	4	2				2
Тема 2. Історія розвитку ландшафтознавчої науки та її сучасні риси	7	2		2		3
Тема 3. Регіональна диференціація географічної оболонки	6	2				4
Тема 4. Поняття про географічний ландшафт	7	2		4		4
Тема 5. Межі ландшафтів та їх особливості	7					4
Тема 6. Природні компоненти та чинники формування природних територіальних комплексів	7	2		3		2
Тема 7. Локальний рівень диференціації географічної оболонки. Морфологія ландшафтів.	7	2				5
Тема 8. Рівнинні ландшафти та їх морфологія	7	2		4		3
Тема 9. Гірські ландшафти та їх морфологія	7	2				3
Модульна контрольна робота	1			1		
Разом за модуль	60	16	-	14	-	30
Модуль 2						
Тема 10. Особливості функціонування ландшафтів	7	2				5
Тема 11. Динаміка та стійкість ландшафтів	7	2				5
Тема 12. Генезис, вік та розвиток ландшафтів	7	2		2		4
Тема 13. Ландшафтне різноманіття	7	2				4
Тема 14. Фізико-географічні процеси та явища у ландшафтних комплексах	8	2		3		3
Тема 15. Ландшафтне районування	6	2				4
Тема 16. Антропогенне навантаження та модифікація ландшафтних комплексів	9	2		4		3
Тема 17. Методологія дослідження ландшафтних комплексів	8	2		4		2

Модульна контрольна робота	1			1		
Разом за модуль	60	16	-	14	-	30
Разом за семестр	120	32	-	28	-	60

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
5-й семестр						
Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання ландшафтознавства. Місце у системі у системі географічних наук	12	2				10
Тема 2. Історія розвитку ландшафтознавчої науки та її сучасні риси						
Тема 3. Регіональна диференціація географічної оболонки	15	2				13
Тема 4. Поняття про географічний ландшафт						
Тема 5. Межі ландшафтів та їх особливості						
Тема 6. Природні компоненти та чинники формування природних територіальних комплексів	16	1				15
Тема 7. Локальний рівень диференціації географічної оболонки. Морфологія ландшафтів.						
Тема 8. Рівнинні ландшафти та їх морфологія	17	2		2		13
Тема 9. Гірські ландшафти та їх морфологія						
Тема 10. Особливості функціонування ландшафтів	16	1				15
Тема 11. Динаміка та стійкість ландшафтів						
Тема 12. Генезис, вік та розвиток ландшафтів	14	1		2		11
Тема 13. Ландшафтне різноманіття						
Тема 14. Фізико-географічні процеси та явища у ландшафтних комплексах	14	1		2		11
Тема 15. Ландшафтне районування						
Тема 16. Антропогенне навантаження та модифікація ландшафтних комплексів	16	2				14
Тема 17. Методологія дослідження ландшафтних комплексів						
Разом за семестр	120	12	-	6	-	102

6.3. Темы лабораторних робіт

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Сучасні ландшафтні школи та центри в Україні	2	-
2	Визначення меж ландшафтних комплексів на основі орографічних особливостей території	4	-
3	Аналіз чинників формування природних територіальних комплексів (ключова ділянка на території Українських Карпат)	4	-
4	Укладання ландшафтної карти на топографічній основі (ключова ділянка на території Українських Карпат)	4	2
5	Типологічна систематизація ландшафтних комплексів та параметризація ландшафтного різноманіття	2	2

	(ключова ділянка на території Українських Карпат)		
6	Ландшафтне профілювання та процеси (ключова ділянка на території Українських Карпат)	4	2
7	Аналіз антропогенного навантаження та модифікації ландшафтних комплексів (ключова ділянка на території Українських Карпат)	4	-
8	Польове обстеження і картографування ландшафтних фацій та урочищ	4	-
Разом		20	6

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Система географічних наук та напрямки прикладного ландшафтознавства	2	4
2	Сучасне ландшафтознавство у вищій школі	1	3
3	Центри розвитку ландшафтознавчої науки в Україні та їх представники	2	3
4	Регіональні та локальні ландшафтні яруси	2	2
5	Особливості ландшафтної ярусності в гірських системах Європи	2	2
6	Сучасні теоретико-методологічні проблеми виокремлення географічних ландшафтів	2	2
7	Внутрішня неоднорідність природних ландшафтів	2	2
8	Ландшафтна структура як критерій визначення меж ландшафтів	1	2
9	Застосування сучасних ГІС-технологій для визначення меж ландшафтних комплексів	2	3
10	Особливості формування та диференціації природних умов у гірських системах	2	3
11	Особливості взаємодії та широтна диференціація чинників формування рівнинних ландшафтів	1	3
12	Підходи до визначення та вивчення ландшафтної структури	2	3
13	Особливості вивчення вертикальної структури ландшафтних комплексів	1	3
14	Визначення оптимального рівня та масштабу картографування територій	2	3
15	Прояви зональних особливостей диференціації ландшафтної оболонки на локальному рівні	1	3
16	Вплив літогенної основи на формування та морфологію рівнинних ландшафтів	2	3
17	Особливості застосування галузевих карт для дослідження ландшафтної структури гірських територій	1	4
18	Стріальна будова гірських ландшафтів	2	3
19	Питання колообігу речовин у природних територіальних комплексах	2	3
20	Цикли функціонування природних територіальних комплексів	3	3
21	Біогенний обмін речовин у ландшафтах	2	3
21	Вплив забруднення на функціонування та динаміку ландшафтів	1	3
22	Критерії визначення стійкості ландшафтних комплексів	2	3
23	Вплив сучасних змін клімату на розвиток ландшафтів	2	2
24	Морфогенезис як критерій ідентифікації ландшафтних комплексів	2	3
25	Ландшафтне різноманіття як критерій та фактор екологічного стану території	2	3

26	Висотна диференціація ландшафтного різноманіття гірських територій	2	3
27	Вплив властивостей літогенної основ на поширення і розвиток геолого-геоморфологічних процесів	2	2
28	Вплив глобальних змін клімату на розвиток сучасних негативних фізико-географічних процесів	1	2
29	Використання сучасних ГІС-технологій у ландшафтному районуванні	2	3
30	Застосування еколого-ландшафтного районування для вирішення екологічних проблем	1	2
31	Особливості ландшафтного районування гірських систем	1	2
32	Сутність сучасного антропогенного навантаження на ландшафти	1	3
33	Урбанізація ландшафтів та загрози для довкілля	1	3
34	Особливості природного відновлення ландшафтів після техногенних катастроф	1	2
35	Організація та проведення ландшафтно-знімальних експедицій	1	3
36	Освоєння методики картографування та систематизації природних територіальних комплексів	1	3
Разом		60	102

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Вивчення навчальної дисципліни «Ландшафтознавство» передбачає використання географічних карт, навчальних атласів, ілюстрацій, схем, таблиць, довідників тощо, відповідно до теми заняття, низки освітніх порталів із електронним картографічним матеріалом, електронних каталогів бібліотек та ін. Для лабораторних робіт використовується електронний та паперовий варіант топографічних карт масштабів 1:25 000 та 1:10 000, а також цифрові моделі рельєфу, карти крутизни та експозицій схилів тощо. Для виконання завдань польового ландшафтного знімання території використовуються GPS-приймачі, лазерні далекоміри, кутоміри, висотоміри, мірні вилки тощо. Для представлення деяких лекційних матеріалів та ін. передбачається використання мультимедійних проекторів, екранів.

Інформаційні технології та засоби онлайн навчання: прикладні програми (MS Office 2010, MS Windows XP), система електронного навчання Moodle <https://moodle.uzhnu.edu.ua>, електронна пошта на базі глобальних інформаційно-комунікаційних порталів, внутрішня корпоративна електронна пошта УжНУ; електронний репозитарій ДВНЗ «УжНУ» <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui>, сайт УжНУ <https://www.uzhnu.edu.ua>, інформаційні ресурси в мережі Інтернет.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Гродзинський М. Д. Ландшафтна екологія. Київ : Знання, 2014. 550 с.
2. Гуцуляк В. М., Максименко Н. В., Дудар Т. В. Ландшафтна екологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 284 с.
3. Круглов І. С. Трансдисциплінарна геоecологія: монографія. Львів ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 293 с.
4. Мельник А. В. Польове ландшафтне картування: система термінів і понять. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 92 с.
5. Мельник А. В. Українські Карпати: еколого-ландшафтознавче дослідження: монографія. Львів, 1999. 286 с
6. Міллер Г. П., Петлін В. М., Мельник А. В. Ландшафтознавство: Теорія і практика: навч. посібник. Львів : Видав. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. 172 с.
7. П'яткова А. В., Роскос Н. О. Ландшафтознавство: прикладні аспекти: навчально-методичний посібник. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2020. 122 с.

8. Петлін В. М., Міщенко О. В. Прикладне ландшафтознавство: підручник. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 328 с.
9. Сорокіна Л. Ю. Єдина класифікація природних і антропогенно змінених ландшафтних комплексів. Київ: Вид-во «Сталь», 2019. 105 с.
10. Яворський Б. І., Карабінюк М. М. Ландшафтознавство. Практичний курс: навч.-метод. посібник. Львів-Ужгород: Вид-во УЖНУ «Говерла», 2023. 104 с.

Допоміжна література

1. Василега В. Д. Ландшафтна екологія: Навчальний посібник. Суми: Вид-во СумДУ, 2010. 303 с.
2. Воловик В. М. Ландшафтознавство : курс лекцій. Вінниця : Твори, 2018. 254 с.
3. Гродзинський М. Д. Основи ландшафтної екології: підручник. К.: Либідь, 1993. 224 с.
4. Домаранський А. О. Ландшафтне різноманіття: сутність, значення, метризація, збереження. Кіровоград: ТОВ «ІМЕКС-ЛТД», 2006. 146 с.
5. Карабінюк М. Екологічні загрози ландшафтному різноманіттю високогірних територій в Закарпатті. *Екологічні проблеми Закарпаття. Навчальний посібник* / за ред. Н. Кабляк, Л. Фельбаба-Клушина. Ужгород : РІК-У, 2023. С. 157-188.
6. Карабінюк М. Ландшафтна ярусність та її особливості. *Екологічні проблеми Закарпаття. Навчальний посібник* / за ред. Н. Кабляк, Л. Фельбаба-Клушина. Ужгород : РІК-У, 2023. С. 73-82.
7. Карабінюк М. М. Природні територіальні комплекси субальпійського і альпійського високогір'я Чорногірського масиву Українських Карпат : дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.01. / Київський нац. ун-т. ім. Т. Шевченка. Київ, 2020. 278 с.
8. Карабінюк М. М., Буряник О.О., Гостюк З. В., Костів Л. Я. Розквіт Львівської школи гірського ландшафтознавства (присвячується пам'яті професора Анатолія Васильовича Мельника). *Фізична географія та геоморфологія*. 2020. Вип. 99-100. С. 73–84.
9. Карабінюк М. М., Гнатяк І. С., Марканич Я. В. Антропоїзація цінних природних територіальних комплексів субальпійського й альпійського високогір'я Чорногори під впливом рекреаційно-туристичної діяльності в околицях озера Бребенескул (Українські Карпати). *Фізична географія та геоморфологія*. 2020. Вип. 99-101. С. 13–23. DOI: <https://doi.org/10.17721/phgg.2020.1-2.02>
10. Карабінюк М. Сучасна ландшафтна структура. *Екологічні проблеми Закарпаття. Навчальний посібник* / за ред. Н. Кабляк, Л. Фельбаба-Клушина. Ужгород : РІК-У, 2023. С. 82-90.
11. Карабінюк М. М., Костів Л. Я., Мельник А. В., Сенічак Д. В., Яськів Б. В. Чинники формування ландшафтної структури верхів'я басейну річки Лазещина в межах Чорногори. *Фізична географія і геоморфологія*. 2017. Вип. 87 (3). С. 47–67.
12. Карабінюк М. М. Ландшафтна диференціація негативних фізико-географічних процесів у субальпійському і альпійському високогір'ї Чорногори (ділянка “Шешул-Петрос”). *Фізична географія і геоморфологія*. 2019. №3 (93). С. 7–17.
13. Круглов І.С. Делімітація, метризація та класифікація морфогенних екорегіонів Українських Карпат. *Український географічний журнал*. 2008. № 3. С. 59–68.
14. Кукурудза С. І. Метризація ландшафтного різноманіття: концептуально-методологічні основи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 218 с.
15. Кукурудза С. І. Метризація природного довкілля : навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 238 с.
16. Мельник А. В. Основи регіонального еколого-ландшафтознавчого аналізу. Львів : Літопис, 1997. 229 с.
17. Мельник А. В., Карабінюк М. М. Чинники формування та критерії виділення високогірного ландшафтного ярусу в Чорногорі (Українські Карпати). *Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій*. 2018. Вип. 8. С. 24–41. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/gpc.2018.08.2012>
18. Мельник А. В., Карабінюк М. М., Костів Л. Я., Сенічак Д. В., Яськів Б. В. Природні територіальні комплекси верхів'я басейну річки Лазещина в межах Чорногори. *Фізична географія та геоморфологія*. 2018. Вип. 90 (2). С. 5–24.

19. Міллер Г. П., Федірко О. М., Брусак В. П. Ландшафтна диференціація території КБЗ. *Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника*. Київ : ІНТЕРЕКОЦЕНТР, 1997. С. 96–102.
20. Національний атлас України / НАН України, Інститут географії, Державна служба геодезії, картографії та кадастру; голов. ред. Л. Г. Руденко; голова ред. кол. Б. Є. Патон. К. : ДНВП «Картографія», 2007. 435 с.
21. Шевчук Л. М., Герасимчук О. Л., Васільєва Л. А. Ландшафтознавство : навчальний посібник для здобувачів вищої освіти спеціальності 103 «Науки про Землю. Електронні дані. Житомир : Житомирська політехніка, 2024. 138 с.
22. Buriannyk O., Karabiniuk M., Gostiuk Z., Terletska Ya. Mapping of the forest pathological processes in landscape complexes (on the example of the Rybnyk Maidanskyi river basin in Skole Beskids). *International Conference of Young Professionals, GeoTerrace 2021* (October 4–6, 2021. Lviv, Ukraine). Lviv, 2021. Vol. 2021. P.1–5. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.20215K3007>
23. Karabiniuk M., Kalynych I., Leta V., Mykyta M., Melnychuk V. Geological conditions of development and landscape differentiation of modern geological and geomorphological processes in the highlands of the Chornohora massif (Ukrainian Carpathians). *Geodynamics*. 2022. Vol. 1(32). P. 64-79.
24. Karabiniuk M., Saliuk M., Buriannyk O., Hostiuk Z., Lutso V. Mapping Degradation Hotspots of Highlands Geocomplexes in Chornohora under Recreational Pressure around Nesamovyte Lake (Ukrainian Carpathians). *18th International Conference Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment, Monitoring 2025*. 2025. Vol. 2025. P. 1–5.

Ресурси в мережі Інтернет

Підручники та матеріали для вивчення навчальної дисципліни:

- ⇒ https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/02/melnyk_2004_visn1_ekol_landsh.pdf
- ⇒ <http://aokornus.at.ua/BOOKS/Grodzynsky.pdf>
- ⇒ http://aokornus.at.ua/BOOKS/guculjak_v-m-landshaftna_ekologija.pdf
- ⇒ https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/Kruhlov_2020_TransdisciplinaryGeoecology.pdf
- ⇒ <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/4051?locale=uk>
- ⇒ <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/19725>
- ⇒ <https://igu.org.ua/sites/default/files/igu-files/mono/land-clas-2019.pdf>
- ⇒

Освітні портали:

- ⇒ <http://geomap.land.kiev.ua/zoning-1.html>
- ⇒ <http://atlas.igu.org.ua/index.html>
- ⇒ <https://www.researchgate.net/profile/Mykola-Karabiniuk>
- ⇒ <https://dspace.uzhnu.edu.ua/home>
- ⇒ <https://www.landscape-ecology.org/>
- ⇒ <https://intranet.vspu.edu.ua/landscapescience/index.php/journal/index>

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20___/ 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток___).
(потрібне підкреслити)

протокол №___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___/ 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток___).
(потрібне підкреслити)

протокол №___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___/ 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток___).
(потрібне підкреслити)

протокол №___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___/ 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток___).
(потрібне підкреслити)

протокол №___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)